

NYERE TID

H. G. KOENIGSBERGER and GEORGE L. MOSSE: *Europe in the Sixteenth Century*. London, Longmans, 1968. xiii + 399 s. 35 sh.

Bogen hører til serien *A General History of Europe*, som redigeres af Denys Hay. Det er to meget kompetente historikere, Hay har fået til at tage sig af det 16. århundrede.

Forfatterne har valgt at behandle Europa som en kompleks enhed og dele op i emner fremfor i stater. Det er velgørende at se sager som reformationen og de økonomiske forhold, der har haft tendens til at udvikle sig til kæpheste for forfattere af oversigtsværker, holdt inden for rimelige rammer, afbalanceret i forhold til helheden. Det er derved også blevet muligt at få hidtil forsømte områder med. Der er et kapitel om byerne, deres sociale struktur, deres politiske situation i de forskellige dele af Europa, endog byplanlægning. Naturligvis er forfatterne hæmmet af mangelen på systematiske studier i emnet, men de har skummet fløden af det, der findes.

Den tematiske opdeling har også en mindre heldig side: det er blevet til en svær lærebog. Meget af de enkelte landes »almindelige« historie forudsættes bekendt. Man kan ærgre sig over, at der ikke har kunnet gives de to forfattere bare et halvt hundrede sider mere til noget af det uundværlige »brødstof«, så bogen var blevet lettere at arbejde med for studenter og andre, som møder uden særlige forudsætninger i perioden. Den har i øvrigt tilfælles med andre lignende engelsksprogede fremstillinger, at England er svagt behandlet.

De nyeste forskningsresultater er kommet med, i hvert fald hvad der er publiceret til 1966, og bogen kan godt anbefales som middel til ajourføring for den, der ikke har mulighed for at følge med i speciallitteraturen. Nye resultater fra demografien har sat stærke spor i bogen. Befolkningsforøgelsen fremhæves som den vigtigste årsag til prisstigningen, den rolle der tidligere har været tildelt det amerikanske sølv.

Forfatterne oplyser, at de har delt kapitlerne imellem sig og også skrevet passager til hinandens kapitler. Det er måske denne arbejdsdeling, der er ansvarlig for, at læseren på nogle punkter lades i uvished om, hvad forfatterne egentlig mener. Et par eksempler skal nævnes for at vise, hvad det drejer sig om.

Om byerne i Det tyske Rige er der nogen uklarhed i bogen, eller rettere: der fremsættes to modstridende opfattelser, som den gunstige læser frit kan vælge imellem. I afsnittet om byernes sociale og politiske struktur omtales deres forskellige grader af politisk uafhængighed, og om de tyske hedder det, at rigsstæderne var lige så politisk selvstændige som kurfyrsten af Sachsen eller hertugen af Bayern (s. 58). Kun ud fra et meget formelt syn og ved helt at se bort fra de faktiske styrkeforhold kan man hævde dette. Skulle man lægge en enkelt skillelinie mellem politisk stærke og svage i Det tyske Rige, måtte den vel snarest gå sådan, at byerne og en række små fyrster lå på den ene side, og de store fyrster, bl.a. de to nævnte, på den anden. Det er i virkeligheden nærmest dette synspunkt, man finder et andet sted i bogen: kun når kejser eller rigsfyrster kunne bruge byerne i deres politik, var disse i stand til at spille en rolle. Ellers sank de tilbage i »their customary political insignificance« (s. 68f.). I denne forbindelse kan også

nævnes den regulære fejl, der forekommer s. 187: at byrådene i rigsbyerne ved religionsfreden i Augsburg 1555 helt på linie med rigsfyrsterne fik ret til at bestemme borgernes religion. »Paritetsartiklen« i denne fred fastslår, at de to religioner fortsat måtte eksistere side om side i de rigsbyer, hvor de fandtes i 1555.

På siderne 215–217 gøres der et ikke helt vellykket forsøg på at udrede det indviklede spørgsmål om mål og motiver i udenrigspolitikken. Der argumenteres for, at »the political driving force« i 16. århundrede kun i ringe grad var nationalisme eller økonomiske interesser, men næsten altid dynastiske hensyn, og det var endnu kun italienerne – f.eks. Gattinara – der havde udviklet »the idea of pure power politics«. Rent bortset fra at man kan betvivle muligheden for at karakterisere en udenrigspolitik på tilfredsstillende måde på grundlag af en skelnen mellem disse ting, synes der i argumentationen at ligge en noget uklar sammenblanding af motiver, foregivne motiver og de ydre former, udenrigspolitik kan antage. Frankrig anvendes som eksempel: de franske konger kæmpede i Italien for at få opfyldt deres dynastiske krav på Neapel og Milano, i krigsperiodens sidste fase måske også for at modvirke spansk dominans i Italien og Europa. Et fremstød mod Rhinen, en politik ud fra »a supposedly 'French national interest'«, blev ikke overvejet, for »in the climate of sixteenth-century opinion it would have been very difficult to justify«. Det er, som om forfatterne i deres trang til at få orden i tingene og finde en enkelt fællesnævner overser de helt elementære statshensyn, en slags magtpolitikens abc, som ikke behøver en udviklet og dybsindig filosofi for at fungere, og som vil være uafhængig af, om endemålet er varetagelsen af et dynastis interesser eller noget andet. Sådan noget som opretholdelse af uhindret forbindelse mellem adskilte rigsdele måtte være et vigtigt mål for f.eks. Spanien. Frankrigs annekktion af Metz, Toul og Verdun i 1552 – for dette fremstød mod øst blev jo faktisk foretaget – kan ses som et ligeså elementært forsøg på at svække forbindelseslinier mellem habsburgske lande. Uklarheden om hvad forfatterne faktisk mener bliver ikke mindre, hvis man sammenligner disse sider (215–217) med, hvad de andre steder i bogen siger om udenrigspolitik. Det lykkes dem ikke bogen igennem at begrænse begrebet magtpolitik til italienerne. Om Cateau-Cambrésis-freden 1559 hedder det, at den på traditionel vis besegledes ved dynastiske ægteskaber, men i øvrigt var et magtpolitisk arrangement mellem Frankrig og Spanien, for »kings and their advisers thought in terms of power« (s. 246f.).

Fremstillingen er altså på ingen måde problemløs, og problematikken – også når den har været utilsigtet fra forfatterens side – kan danne udgangspunkt for mange nyttige diskussioner, når bogen anvendes som lærebog. De indvendinger, der her er rejst, skal ikke tilsløre, at bogen i øvrigt er præget af omhu og solid viden. Det er den bedste af de eksisterende lærebøger i det 16. århundredes europæiske historie.

ALEX WITTENDORFF

The Agrarian History of England and Wales. General editor H. P. R. FINBERG. Volume IV. 1500–1640. Edited by JOAN THIRSK. Cambridge University Press, 1967. xl+919 s. 24 pl. Ill. £ 7.

Nærværende store bog består af en række selvstændige partier uden alt for megen indbyrdes sammenhæng. Modsætningen mellem dette kronologiske udsnit af